

Тильчик О. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки
Університету державної фіскальної служби України

КЛАСИФІКАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

THE CLASSIFICATION OF NORMATIVE LEGAL ACTS REGULATING THE ISSUES OF COUNTERACTING THE SHADOW ECONOMY IN UKRAINE

Стаття присвячена питанню класифікації нормативно-правових актів, що регулюють питання державної політики щодо протидії тінізації вітчизняної економіки, та у зв'язку із цим визначаються напрями діяльності суб'єктів протидії. Зроблено спробу обґрунтувати класифікацію таких законів та підзаконних нормативно-правових актів за виділеними критеріями: за цільовим призначенням, тобто визначенням місця протидії тінізації економіки серед задекларованих завдань; за юридичною силою; за суб'єктом прийняття.

Ключові слова: класифікація нормативно-правових актів; детінізація економіки, суб'єкти протидії тінізації економіки, протидія тінізації економіки; вдосконалення нормативно-правового забезпечення.

Стаття посвящена вопросу классификации нормативно-правовых актов, регулирующих вопросы государственной политики по противодействию тенезации отечественной экономики, в связи с этим определяются направления деятельности субъектов противодействия. Сделана попытка обоснования классификации таких законов и подзаконных нормативно-правовых актов, по выделенным критериям: по целевому назначению, то есть определению противодействия тенезации экономики среди задекларированных задач; по юридической силе; по субъекту принятия.

Ключевые слова: классификация нормативно-правовых актов, детенезация экономики, субъекты противодействия тенезации экономики, противодействие тенезации экономики, совершенствование нормативно-правового обеспечения.

The article is devoted to the question of the classification of normative legal acts regulating the issues of state politic concerning counteraction to the shadow economy of the shadow economy, and in this connection determine the directions of activity of counteracting actors. An attempt was made to justify the classification of such laws and subordinate legal acts, according to the selected criteria: the purpose, that is, the definition of the place of counteraction to the shadowing of the economy among the declared tasks; by legal force; by subject of acceptance.

Key words: classification of normative legal acts; shadow economy, subjects of counteraction to shadow economy, counteraction to shadow economy; improvement of regulatory and legal support.

Розвиток України у напрямі становлення як правової держави з європейськими стандартами життя, соціального забезпечення, економічної безпеки, привабливими інвестиційними умовами, вимагає проведення системних реформ, складником яких є підвищення якості інституційного забезпечення правового захисту економіки та ефективного протидія її тінізації. У попередніх авторських публікаціях наголошувалося на необхідності зосередження уваги на формуванні концепції системної протидії не «тіньовій економіці» як явищу соціально-правової дійсності, оскільки ключовим у цьому понятті є складова частина «економіка», яка є запорукою добробуту країни, а, в першу чергу, саме «тінізації економіки» як процесу трансформації, зумовленому порушенням встановлених правовими нормами вимог діяльності у сфері економіки, що спрямований на отримання матеріального результату, який на враховується до складу ВВП, і за умови досягнення критичного рівня становить загрозу економічній безпеці.

Варто підтримати твердження вчених, що питання про вдосконалення адміністративного законодавства набуває особливого значення у зв'язку з відродженням інтересу до адміністративного права загалом, значно втраченому через перехід до ринкової еконо-

міки. Через це на початку здійснення реформ підтримувалась загальна тенденція у суспільній та науковій думці про те, що для економічного зростання в країні вистачає економічної свободи та саморегуляції, крім того, серед основних завдань реформування визнавалася боротьба з адміністративними методами управління, навіть повне заперечення необхідності будь-яких важелів державної управлінської діяльності взагалі [1, с. 15].

Окремі аспекти правового забезпечення протидії тінізації економіки розглядали в своїх працях О.О. Бандурка, В.Т. Білоус, З.С. Варналій, В.М. Попович, О.П. Рябченко та інші.

Не зупиняючись на докладній характеристиці наявних нормативно-правових актів, які стосуються питань адміністративно-правового забезпечення протидії тінізації економіки в Україні, зауважимо, що доцільним у межах цього дослідження є класифікація цих нормативно-правових актів за критеріями, які мають значення для встановлення та виокремлення тих положень, що не втратили актуальності та можуть бути розвинуті в межах сучасної вітчизняної адміністративно-правової доктрини.

Класифікація нормативно-правових актів здійснюється відповідно до вимог до такої діяльності

в процесі наукового пізнання. Враховуючи, що класифікація являє собою науковий метод пізнання, в основі якого лежить логічна операція поділу обсягу поняття та те, що підставою для класифікації необхідно обирати ознаки, суттєві для цього явища, будь-яка класифікація має сенс, якщо в результаті цієї роботи відбувається приріст знань про досліджуванний об'єкт або якщо накопичені знання створюють певну систему, що дає змогу більш чітко відобразити його особливості [2, с. 258].

Зважаючи на існування різних критеріїв для класифікації нормативно-правових актів та підходів до їх визначення, важливо виділити саме такі, за допомогою яких вдасться встановити ступінь розробленості правового забезпечення протидії тінзації, позитивні риси чи, навпаки, прорахунки, щодо встановлення взаємозв'язків явища тінзації з іншими загрозами у сфері економіки та відповідне застосування комплексних адміністративно-правових чи навіть економіко-правових заходів такої протидії.

Варто зазначити, що така класифікація, як і будь-яка інша, ґрунтується на результатах дослідження доктринальних адміністративно-правових джерел на різних етапах розвитку доктрини адміністративного права. Вчені вказують на можливість виявити чимало як спільних, так і відмінних підходів як до критеріїв класифікації, так і до різновидів адміністративно-правових норм. Саме наявність дискусій допомагає вдосконалювати й розвивати теоретичні підходи, що згодом позначатиметься й на практиці реалізації галузевих норм. Попри наявність чималої кількості варіацій критеріїв класифікації та різновидів адміністративно-правових норм, привертає увагу такий підхід, за якого можна простежити пов'язаності їх із процесом реалізації. Така класифікація відображає специфіку цих галузевих норм щодо їх реалізації та здійснюється за критеріями: сфера регулювання адміністративно-правових норм», або «об'єкт реалізації»; «суб'єкт реалізації адміністративно-правових норм» (відповідає суб'єктам адміністративного права); характер диспозиції адміністративно-правової норми; характер стимулу; особливість гіпотези тощо [3, с. 97].

Цілком погоджуючись із важливістю запропонованого підходу до класифікації нормативно-правових актів та її критеріями, варто конкретизувати та доповнити її щодо предмета дослідження, враховуючи вищезгадані проблеми й особливості.

По-перше, на теренах України важливо зазначити прийняття низки нормативно-правових актів, що можна визнати спробою формування нормативно-правового забезпечення протидії тінзації економіки. За таким критерієм як цільове призначення – визначення місця протидії тінзації економіки серед задекларованих завдань – їх можна поділити на дві групи.

1. Спеціальні нормативно-правові акти, метою прийняття яких є «протидія» (у більшості документів «боротьба» та «запобігання» – примітка О.В. Тильчик) тіншовій економіці. До таких нормативно-правових актів, крім названих вище, можна віднести накази: Державної податкової адміністрації України

від 08.08.2011 р. № 475 «Про затвердження Комплексної системи упередження та протидії процесам тінзації економіки» (далі – наказ № 475) [4] та Державної податкової служби України від 23.04.2012 р. № 329 «Про систему раннього виявлення, комплексного відпрацювання та руйнування тіншового сектору економіки» [5].

Характеризуючи прийняті нормативно-правові акти, що були спрямовані, відповідно до їх назв та положень, які визначали їх цілі і завдання, на врегулювання проблем протидії тінзації економіки в Україні, варто зазначити таке: це нормативно-правові акти підзаконного характеру, які є адміністративними, суб'єктом їх прийняття є Державна фіскальна служба України (варто зауважити, що окремим із них присвоєно грифи обмеження доступу, переважно «для службового користування», який було протягом останніх п'яти років змінено на гриф «нетаємно»); їх положення мають здебільшого декларативний характер та не містять інформації як про конкретні послідовні правові заходи та очікувані результати діяльності суб'єктів, так і про контроль за порядком виконання і наслідки порушення їх вимог.

2. Нормативно-правові акти, які регулюють проведення окремих заходів за напрямом протидії правопорушенням (різновидів, переважно злочинів) у сфері економіки, в межах розв'язання іншого основного завдання. До них можна віднести:

а) Розпорядження Президента України від 10 лютого 1995 р. № 35 «Про заходи щодо активізації боротьби з корупцією і організованою злочинністю» [6], Розпорядження Президента України «Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби зі злочинністю» від 25 лютого 1997 р. № 98/97-рп [7], в якому вказано, оскільки криміногенна ситуація в країні продовжує залишатися гострою, а рівень злочинності не знижується, кримінальні елементи використовують затяжний перехідний стан суспільства з його труднощами з метою проникнення в органи влади, намагаються взяти під контроль економіку та інші сфери життя, тероризують населення, посилюючи соціальну напругу та створюючи загрозу національній безпеці держави. Повільно реалізується Комплексна цільова програма боротьби зі злочинністю. Заходи, що вживаються відповідними органами, залишаються малоефективними. З метою усунення недоліків, наявних у цій справі, та значного підвищення рівня роботи по боротьбі зі злочинністю, Кабінету Міністрів України доручено, зокрема, організувати у першому кварталі 1997 р. проведення аналізу впливу «тіншової» економіки на соціально-економічне становище держави, розробити механізми припинення тінзації економіки, шляхи легалізації тіншового сектора та включення його до системи державного оподаткування [7].

б) Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом» від 22 червня 2000 р. № 813/2000 [8] з метою посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, незакон-

ним переміщенням за кордон неоподаткованих капіталів, відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом;

в) Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1767 «Про затвердження Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки» [8]. Цікаво, що в цій Постанові зазначається про зупинення процесу тінзації економіки та серед основних завдань Програми вказано усунення причин виникнення тіншового сектору економіки та створення умов для його ліквідації (*курсив – О.Т.*). З наведеного зрозуміле практичне ототожнення авторами Постанови, «тіншової економіки» та «економічних правопорушень», «правопорушень у сфері економіки», а саме злочинів у сфері економіки, відповідно, можливою видається саме її «ліквідація» як негативного суспільно шкідливого та небезпечного явища. Такий підхід нині втратив свою актуальність.

г) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми «Контрабанді – СТОП» на 2005–2006 роки» від 1 квітня 2005 р. № 260, в якій наголошується, що аналіз стану боротьби з контрабандою свідчить про те, що, незважаючи на комплекс здійснених органами виконавчої влади заходів, вона поширюється, а пов'язані з нею негативні процеси дедалі набувають витончених форм, що завдає значної шкоди економіці України, негативно впливає на криміногенну ситуацію в державі.

В окрему підгрупу можна виділити нормативно-правові акти стратегічного характеру, положення яких опосередковано стосуються протидії тінзації економіки, де вказано на необхідність реалізації окремих заходів протидії чи, відповідно до тексту, «детінізації» економіки в межах тих чи інших державних Програм.

Їх, у свою чергу, за таким критерієм, як юридична сила, можна поділити на:

– закони. Законом «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21 грудня 2000 р. № 2157-III, передбачалась, що очікуваними результатами реалізації Програми є прискорення розвитку малого підприємництва, використання його потенційних можливостей, перетворення його на дієвий механізм розв'язання економічних і соціальних проблем, сприяння структурній перебудові економіки, стійка тенденція збільшення кількості малих підприємств, зменшення рівня тіншового обороту у сфері малого підприємництва. Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. № 2411-VI однією з основних засад політики у сфері розбудови державності називається посилення протидії корупції та тіншовій економічній діяльності (вочевидь, тінзації), забезпечення безумовного дотримання принципів законності, насамперед, вищими посадовими особами держави, політиками, суддями, керівниками правоохоронних органів і силових структур. У ст. 7 цього ж Закону основними засадами внутрішньої політики в економічній сфері визнається детінізація економіки, створення сприятливих умов для діяль-

ності економічних агентів у легальному правовому полі;

– укази та послання Президента України до Верховної Ради. Так, в Указі Президента «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22 липня 1998 р. № 810/98, наголошено, що у процесі системних перетворень Україна зіткнулася з проблемами організації виконавчої влади нового типу. Наявна структура уряду України є однією з перепон на шляху до економічного зростання. Міністерства не змогли виробити і реалізувати ефективну політику, щоб зменшити масштаби тіншової економіки. Державна служба є неефективною, бо вона ще не повністю трансформована в інституцію, що забезпечує реалізацію державної політики [9].

У Посланні Президента України до Верховної Ради: «Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000–2004 рр.» від 23 лютого 2000 р. № 276а/2000 значну частину документу окремо присвячено саме протидії тінзації економіки поряд із протидією корупції.

Важливою складовою частиною прискорення темпів економічного зростання визнається активна політика уряду щодо максимальної легалізації української економіки, виведення її за межі «тіншових» відносин. Подолання корупції та тіншової економіки визнано визначальним завданням державної політики, що полягає у максимальній концентрації зусиль усіх гілок влади та органів місцевого самоврядування на комплексному здійсненні радикальних економічних, правових, організаційних та силових заходів щодо рішучого обмеження корупції та тіншової економічної діяльності [10];

– Розпорядження Кабінету Міністрів України. Зокрема, у Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р, до явищ і чинників, що можуть призвести до створення внутрішніх загроз національній безпеці у фінансовій сфері, віднесено тінзацію економіки [11].

У проектах нормативно-правових актів, нещодавно підготовлених, зокрема у Проекті Стратегії у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 р., розробленому Державною фіскальною службою України у 2016 р., вказується, що незаконна торгівля тютюновими виробами становить загрозу для національної безпеки та гальмує економічний розвиток країни. Вона створює умови для розвитку «тіншової» економіки, неофіційної зайнятості населення, зростання корупції, сприяє криміналізації суспільства внаслідок розвитку незаконних мереж поширення продукції (які можуть використовуватись для збуту широкого спектру товарів, включаючи наркотики, а також для торгівлі людьми). Незаконна торгівля тютюновими виробами може бути джерелом фінансування організованої злочинності та терористичних організацій. Вона підриває авторитет органів влади всередині країни та чинить негативний вплив на її імідж на міжнародній арені [12].

У зазначеній стратегії простежується домінування підходу до тіньової економіки (а не тінзації економіки) як загрози національній безпеці, оскільки вона наведена у переліку поряд із неофіційною зайнятістю населення, зростанням корупції, криміналізацією суспільства. При чому автори концепції доходять висновку дещо сумбурного: «Внаслідок розвитку незаконних мереж поширення продукції, вони можуть використовуватись для збуту широкого спектру товарів, включаючи наркотики, а також для торгівлі людьми (курсив мій – О.Т.);

– Нормативно-правові акти окремих суб'єктів владних повноважень. Зокрема, Лист Міністерства фінансів України від 15.09.2015 р. № 31-11320-06-10/29093 на виконання доручення Кабінету Міністрів України від 17.08.2015 р. № 33023/1/1-15, відповідно до листа Адміністрації Президента України від 06.08.2015 р. № 44-01/2550 щодо розгляду пропозиції Асоціації підприємств інформаційних технологій України та Асоціації «Українські імпортери побутової техніки» стосовно необхідності вжиття заходів заради подолання проблеми тіньового імпорту.

Наказ ДПС України 13.01.2012 р. № 35 (у редакції наказу ДПС України 11.06.2012 р. № 492) «Про затвердження переліку відомостей, що містять службову інформацію та, яким присвоюється гриф обмеження доступу «Для службового користування» в органах державної податкової служби України» [13], Наказ Міністерства доходів і зборів від 14 січня 2014 р. № 14 «Про затвердження Переліку відомостей, які містять службову інформацію в органах Міндоходів», до переліку відомостей, які містять службову інформацію в органах Міндоходів розділу «Податкової інформації та перевіркової роботи» віднесено Відомості щодо комплексної системи протидії тіньовому сектору економіки (без переліку підприємств та складу робочої групи). Наказ втратив чинність згідно з Наказом ДФС України від 28 серпня 2014 р. № 88 «Про затвердження Переліку відомостей, які містять службову інформацію в органах ДФС». У наведеному наказі до аналогічного розділу «Податкової інформації та перевіркової роботи» включено вже відомості щодо Базової системи оперативного реагування та подолання проявів тіньової економіки (без переліку підприємств) [13]. Аналіз наведених положень дає змогу сформулювати висновок про зміну у визначенні підходу до змісту діяльності ДФС України щодо протидії тінзації економіки, усвідомленні того, що така діяльність не має комплексного характеру та не охоплює всі прояви тіньової економічної діяльності, а зводиться тільки до заходів припинення окремих правопорушень у сфері економіки;

– Нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування. Про тіньову економіку згадується в окремих актах регіонального значення, наприклад, рішенні Чернівецької міської ради від 28.07.2016 р. № 330 «Про затвердження Комплексної програми покращання умов обслуговування платників податків в місті Чернівцях та збільшення надходжень до державного та місцевих

бюджетів на 2016–2018 роки». Його розробниками вказується, що Програма передбачає здійснення (із залученням можливостей інших контролюючих, правоохоронних органів та зацікавлених відомств), дієвих заходів із метою збільшення надходжень до бюджетів на таких пріоритетних напрямках, як запобігання виникнення тіньового сектору економіки та створення умов для його ліквідації [14]. Таке положення вкотре підтверджує довільне використання терміна «тіньова економіка» в юридичних документах під час нормотворчої діяльності різними суб'єктами. У результаті очевидним є не тільки відсутність розуміння необхідності визначення змісту цього явища та ознак поняття, що його відображує, а й декларування напрямів практичної діяльності, протилежних тим, які визначаються загальнодержавними програмами.

В окрему підгрупу можна виділити нормативно-правові акти, які присвячені плануванню заходів із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. У цих нормативно-правових актах, як і в окремих теоретичних дослідженнях поняття «тіньова економіка» та «легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», співвідносяться як ціле і частина, відповідно, а в інших навіть робиться спроба їх отождолення. Як зазначалося вище, такий підхід є доволі суперечливим, і загалом нині перспективніше говорити про необхідність співвідношення вказаних понять. Правопорушення, які визнаються легалізацією (відмиванням) коштів, отриманих злочинним шляхом, відносяться до процесів трансформації економіки.

Звичайно, варто окремо вказати на наявність незначної кількості нормативно-правових актів міжвідомчого характеру, які, усвідомлюючи складність явища тінзації, були прийняті з метою узгодження дій суб'єктів владних повноважень, задіяних у реалізації окремих заходів протидії її поширенню у певній господарській діяльності. Так, наприклад, спільний Наказ Державної податкової адміністрації України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної митної служби України, Головного контрольно-ревізійного управління України від 08.05.2007 р. № 282/148/381/98 «Про створення спільних робочих груп із проведення перевірок суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність на ринку спирту і алкогольних напоїв» із подальшими змінами, прийнято з метою підвищення результативності роботи з питань посилення контролю за виробництвом та обігом спирту й алкогольних напоїв, зокрема у сфері зовнішньоекономічної діяльності, зменшення тіньового обігу цієї продукції та забезпечення стабільних і в повному обсязі надходжень до бюджету податків і зборів, удосконалення законодавства у цій сфері та у зв'язку з кадровими змінами в органах виконавчої влади.

За суб'єктом прийняття нормативно-правові акти з питань протидії тіньовій економіці можна згрупувати: а) акти Верховної Ради України, б) акти Президента України; в) акти Кабінету Міністрів Укра-

їни; г) акти центральних органів виконавчої влади; г) акти органів місцевого самоврядування.

Узагальнюючи проблеми та недоліки нормативно-правового забезпечення формування і реалізації державної політики щодо протидії тінізації економіки, можна дійти таких висновків:

1. Окремі спроби формування нормативно-правового забезпечення протидії тінізації економіки відбувалися в Україні, як в і інших країнах пострадянського простору, з 1990-х рр. Такі спроби здійснювалися з порушенням основних вимог до організації та реалізації такого процесу. Зокрема, тінізація економіки визначена як загроза національній безпеці та національним інтересам у спеціальному законі «Про основи національної безпеки України», Концепції національної безпеки України, де проблематика економічної безпеки розглядається тільки з позиції складової частини національної безпеки, тінізація економіки (хоча б з позиції складової частини національної безпеки) не розкривається взагалі. Стратегії забезпечення економічної безпеки не було затверджено. Окремі спроби визначення напрямів протидії тінізації економіки як одній з основних загроз економічній безпеці у проаналізованих адміністративних нормативно-правових актах підзаконного характеру не дають змоги їх визнати успішними. Це пов'язано як із відсутністю єдиного бачення системи загроз економічній безпеці та визначення місця тінізації економіки в ній, так і власне відсутністю розуміння співвідношення тіньової економіки, тінізації економіки, економічних правопорушень, правопорушень, зокрема злочинів у сфері економіки. Через це у вказаних нормативно-правових актах відбувається як ототожнення, так і спроба розділення даних явищ і понять (без зазначення власне критеріїв такого розмежування), причому інколи це відбувається одночасно.

2. Окремі вузько спрямовані нормативно-правові акти, що містять часто не пов'язані між собою заходи, але частково пов'язані з окремими аспектами протидії тінізації економіки приймалися у скорочені терміни через ратифікацію міжнародних нормативно-правових актів, зокрема міжнародних конвенцій, членством України в багатосторонніх міжнародних угодах. При цьому здебільшого очевидною була ситуація неготовності швидко та ефек-

тивно імплементувати норми міжнародного права у власну правову систему, а коли це все ж вдавалося, правозастосування та право реалізація гальмувались низькою інституційною спроможністю та браком професійних навиків.

3. Відсутність комплексного нормативно-правового акту, що визначав би стратегічні орієнтири протидії тінізації вітчизняної економіки, узгоджені з іншими напрямами формування та забезпечення державної політики у сфері економічної та національної безпеки. Тобто відсутність закріплення цілей та завдань протидії інколи намагалися подолати за допомогою реформування окремих напрямів державної політики, без належного адміністративно-правового забезпечення таких реформ, що у зв'язку з окресленим не можуть визнаватися комплексними.

4. Окремі згадки про тінізацію економіки як загрозу успішності забезпечення тих чи інших соціально-необхідних напрямів в Україні, які містяться у наведених стратегіях та концепціях, свідчать на користь актуалізації затвердження аналогічних нормативно-правових актів за напрямом протидії тінізації економіки, що має органічно входити до загальної системи нормативно-правового забезпечення національної безпеки та її складової частини економічної безпеки. Це, у свою чергу, актуалізує формування єдиного доктринального підходу до визначення змісту основних категорій, які є необхідними для цього: «тінізація економіки», «протидії тінізації економіки». Підлягатимуть коригуванню, відповідно до цих основних документів, усі раніше прийняті закони, укази, постанови, програми тощо.

Формуючи нормативно-правове забезпечення протидії тінізації економіки, варто зазначити необхідність включення нормативно-правових актів, що його розкривають загальну систему нормативно-правового забезпечення економічної безпеки як складової частини національної безпеки. Тобто встановлене співвідношення тінізації економіки з іншими правовими явищами, також визнаними загрозами економічній безпеці, як-то: «корупція», «злочини та інші правопорушення у сфері економіки», має бути системно та систематично відображене під час формування нормативно-правового забезпечення протидії таким загрозам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Костенников М. Теоретические проблемы кодификации административного права России : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / М. Костенников. – М. : Московская академия МВД РФ : ЗГБ, 2001. – 355 с.
2. Приймаченко Д. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д. Приймаченко. – Дніпропетровськ, 2007. – 477 с.
3. Болокан І. Класифікація адміністративно-правових норм (з погляду особливостей їх реалізації) / І. Болокан // Підприємство, господарство і право. – 2017. – № 4. – С. 94–98.
4. Про затвердження Комплексної системи упередження та протидії процесам тінізації економіки : Наказ Державної податкової адміністрації України від 08.08.2011 р. № 475 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/NT0318.html.
5. Про систему раннього виявлення, комплексного відпрацювання та руйнування тіньового сектору економіки : Наказ Державної податкової служби України від 23.04.2012 р. № 329 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/gna/3961-41.html>.

6. Про заходи щодо активізації боротьби з корупцією і організованою злочинністю : Розпорядження Президента України від 10 лютого 1995 р. № 35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/35/95-%D1%80%D0%BF>.
7. Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби зі злочинністю : Розпорядження Президента України від 25 лютого 1997 р. № 98/97-рп [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/98/97-%D1%80%D0%BF>.
8. Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом : Указ Президента України від 22 червня 2000 р. № 813/2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/813/2000>.
9. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України 22 липня 1998 р. № 810/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/810/98/print1482151137917050>.
10. Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000–2004 рр. : Послання Президента України до Верховної Ради від 23 лютого 2000 р. № 276а/2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276%D0%B0/2000/page>.
11. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р 98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>.
12. Про схвалення Стратегії у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 року : Проект розпорядження Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/regulyatorna-politika-/regulyatorna-politika/arhiv/2016-rik/69142.html>.
13. Про затвердження переліку відомостей, що містять службову інформацію та яким присвоюється гриф обмеження доступу «Для службового користування» в органах державної податкової служби України : Наказ ДПС України від 13.01.2012 р. № 35 (у редакції наказу ДПС України 11.06.2012 р. № 492)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/nakazi-pro-diyalnist/62999.html>.
14. Про затвердження Комплексної програми покращання умов обслуговування платників податків в місті Чернівцях та збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів на 2016–2018 роки : Рішення Чернівецької міської ради від 28.07.2016 р. № 330 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://promin.cv.ua/2016/07/23/28-lypnia-odrazu-dvi-sesii.html>.